

Кабанова О.О.

аспірант,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ПЕРЕКОНАНЬ ТА ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ІВАНА СОКОЛЯНСЬКОГО (1889-1960)

В умовах сьогодення існує реальна можливість вивчення, осмислення та творчого втілення в сучасну практику кращих надбань української педагогічної думки минулого, неупередженого та незаангажованого прочитання педагогічної спадщини непересічних і водночас суперечливих постатей вітчизняної педагогічної науки та освітянської практики [1, с. 7].

І. Соколянський – один із тих, хто «... формував ідеологію раннього періоду радянської педагогічної науки» (О. Сухомлинська) [7, с. 297].

Професора Іван Панасович Соколяський по праву можна вважати основоположником вітчизняної тифлосурдопедагогіки. Саме І.П. Соколянським було вперше викладено концепцію навчання сліпоглухонімих як систему наукового знання. У своїх нечисленних, але яскравих роботах, а більше в листах і усних висловлюваннях, які, завдяки афористичності і парадоксальності, справляли велике враження на його співрозмовників, І.П. Соколяський висловив безліч корисних ідей, які стосуються особливостей навчання та розвитку сліпоглухонімих [5, с. 71].

Педагога Івана Соколянського, його діяльність привертала увагу біографів, учених у різні періоди розвитку вітчизняної педагогічної науки та медицини. Дослідники української історії педагогіки, таких як, О.В. Сухомлинська яка розглядала постать Івана Соколянського як представника української педології кінця XIX – початку XX ст. [7, с. 296–301]; Н.М. Коляда – педагога, педолога, фахівця з проблем спеціальної педагогіки, організатора освіти і науки в Росії та Україні, відомого теоретика вітчизняного дитячого руху 20-х рр. XX ст., людину різнобічних знань і високоосвіченого спеціаліста світового значення [4, с. 93]; Т.А. Басилова – реформатора корекційної педагогіки, вченого-дефектолога [2, с. 49]; С.П. Екало висвітлювала ідеї Івана Соколянського як новатора у громадському житті, науковій педагогічній діяльності [3, с. 148-150]; німецький дослідник Гьотц Хілліг аналізував ідеї Івана Соколянського у порівнянні з ідеями А. Макаренка [8, с. 3-5]; Н.Г. Савельєва розкривала концептуальні основи педагогічної діяльності І.П. Соколянського, його внесок в світову теорію і практику виховання і навчання сліпоглухих дітей [6, с. 10].

Іван Панасович Соколяський (1889-1960) походив з козацької родини, він народився 23 березня 1889 р. в станиці Донській на Кубані. Протягом 1908 – 1913 рр. він здобував вищу освіту на сурдопедагогічних Маріїнських курсах та у Петербурзькому Психоневрологічному Інституті. Війна обірвала творчі плани педагога і вченого. Його, напівглухого, про що він сам згадував в автобіографії, мобілізували в 1915 р. на військову службу, яка забрала, крім здоров'я, три роки повноцінного життя. Довелося служити на Кавказі, бувати в Туреччині, Персії, Афганістані, супроводжувати різні «спецекспедиції», спілкуючись з місцевими глухонімими мовою жестів, виконуючи у такий спосіб функції перекладача [5, с. 112].

Наприкінці 1919 р., коли в Україні запанувала радянська влада, керував школою глухонімих в Україні, працював у повітовому відділі народної освіти, а протягом вересня 1920 р. по лютий 1921 р. вже очолював Київське управління вищих навчальних закладів, згодом відділ профосвіти Київської губернії.

На його науково-професійну орієнтацію вплинули лекції відомого російського педагога П.Ф. Лесгафта, котрий очолював в Петербурзі протягом 1905-1906 рр. Вільну вищу школу. Від нього, а також від відомого дефектолога А.В. Владимирського, Соколянський довідався про школи глухонімих та сліпоглухонімих дітей, які діяли в Америці. Вони справили на нього помітний профорієнтаційний вплив, спонукали до вступу в психоневрологічний інститут, а дефектологія стала справою його життя.

Перша половина 20-х рр. припадає головним чином на період його організаційно-педагогічної діяльності в системі народної освіти: в губнарвідділі Київщини, Харківщини, НКО УСРР, Державному науково-педагогічному комітеті, Центральному бюро комдитруху, Головоцвуху.

Друга половина 1920-х рр. проходила для українського вченого-дефектолога в творчих задумах, організаційно-педагогічних турботах. У 1925 р. і розпочався один з найбільш цікавих та плідних періодів його професійної діяльності – він організовує у Харкові школу-клініку для сліпоглухонімих. І.П. Соколянський був також одним з організаторів Науково-дослідного Інституту Педагогіки. У 1929 р. Іван Панасович очолив Інститут Дефектології УРСР.

І.О. Соколянського не оминула така ж трагічна доля як багатьох видатних науковців і 1934 р. він був заарештований, і хоча проте пізніше був реабілітований та навіть отримав змогу повернутися до продуктивної діяльності у сфері дефектології, зокрема тифлосуропедагогіки, проте від грудня 1933 р. до березня 1934 р. Соколянський пережив моральне приниження і звичайний людський страх, а після звільнення до чергового арешту його переслідувало почуття соціального-психологічного дискомфорту, глибокого внутрішнього потрясіння і відвертого розпачу. 28 лютого 1934 р. Соколянського вирішили відправити на заслання до Казахстану на 5 р., але раптом «поталанило»: справу дефектолога призупинили і поклали в архів. Жадана воля виявилася сумною і пригніченою для колишнього педагога-марксиста, авторитетного вченого, організатора науки. Він фактично залишив педагогічний Олімп чи його самого «залишили». Проте йому вдалося влаштуватися до Українського інституту експериментальної медицини, де він очолював відділ експериментальної психофізіології та одночасно завідував клінікою для сліпоглухонімих. Своім звільненням навесні 1934 р., як нам здається, він зобов'язаний насамперед рідкісному фаху. Вдруге Соколянський був заарештований у жовтні 1937 р. Його звинуватили у причетності до так званої «антирадянської націоналістичної терористично-шкідницької організації» [5, с. 122]. Після 20 місяців у внутрішній в'язниці НКВС, Соколянського звільнили. Від глибокого психічного потрясіння він пролежав півроку у ліжку розбитий паралічем, перебував на межі відчаю, готовий до крайніх вчинків. Соколянський переїхав до Москви, працював старшим науковим співробітником науково-практичного інституту спецшкіл і дитбудинків Наркомосу РСФРР, директором школи для глухонімих – Дитячого будинку у м. Сергіїв Посад Московської області. Потягом цього періоду він працював разом зі своїм учнем та однодумцем А.І. Мещеряковим, який згодом продовжив справу Соколянського. У роки війни школу і її директора

евакуювали спочатку до Пензи, а згодом до Новосибірська. У 1944 р., повернувшись до Москви, Іван Панасович працював в Інституті дефектології АПН СРСР. У 1947 р. за кількістю праць та прикладний характер його спеціальності, Соколянському «присудили» науковий ступінь кандидата педагогічних наук. У 1957 р. його реабілітували, а 20 років по смерті присвоїли звання лауреата Державної премії СРСР.

У громадському житті діяльність Івана Соколянського виявлялась у прогресивній позиції щодо української національної школи, яка мала бути цариною знань, вільною від політики. У науковій діяльності він був одним з перших українських вчених, чия увагу привернули люди з комплексними дефектами, а у педагогічній практиці – рятівником і ланкою, яка пов'язувала дитину з навколишнім світом.

Список використаних джерел:

1. Албул І. В. Соціальне виховання: погляд з минулого (спадщина І.Соколянського) / І. В.Албул // Актуальні проблеми підготовки соціальних педагогів: матеріали науково-методичного семінару (Умань, 24 квітня 2013 р.) / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. – Умань: ПП Жовтий, 2013. – 168 с.
2. Басилова Т. А. «Ивана Афанасьевич Соколянский» / А. Т. Басилова, В. Н. Чулкова. – Библиографический указатель. – М., изд АПН СССР, – 1989. – 49 с.
3. Екало С. П. Новаторство Івана Соколянського і його освітня діяльність у місті Умані Черкаської області / С. П. Екало // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Ж., 2007. – С. 148–150.
4. Коляда Н. Анаутов Василь Олександрович (1881-1938) – організатор дитячого руху в Україні / Н. Коляда // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [Ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол.ред.) та інші]. – Умань, ПП Жовтий О.О., 2008. – Випуск 26. – 212 с.
5. Марко В. І. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941рр.) / В. І. Марко, Г. Хілліг. – К., Наук. світ, 2003. – 320 с.
6. Савельева Н. Г. Становление и развитие педагогической системы И. А. Соколянского: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук.: спец. 13.00.01. «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. Г. Савельева. – Владимир, 2006 – 10 с.
7. Українська педагогіка в персоналіях. У 2-х книгах. Кн. 2-га. XX століття / За ред. О. В. Сухомлинської. – К., Либідь, 2005. – 550 с.
8. Хиллиг Г. Прометей Макаренко и «главбоги» педоломпа: Соколянский, Залужный, Попов / Г. Хиллиг / – Марбург, 1997. – С. 3-143.

Костенко А.В

*молодший науковий співробітник,
Херсонський обласний краєзнавчий музей*

«ВІЗУАЛЬНИЙ ПОВОРОТ» ТА ФОТОДЖЕРЕЛА: ІСТОРИОГРАФІЧНІ НОТАТКИ

Близько чверті століття тому, а саме у 1980-х рр., серед науковців остаточно сформувався новий самостійний напрям досліджень, що отримав назву «*візуальних студій (visual studies)*». Це було наслідком перевероту в гуманітарних науках, який відбувся протягом попереднього десятиліття та звернув увагу дослідників на світ повсякденності пересічної, «сірої», людини,